

ĐẢM BẢO AN SINH XÃ HỘI TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Hoàng Đình Minh; Nguyễn Tiến Hùng; Đỗ Thị Nga†‡*

Ngày tòa soạn nhận được bài báo: 4/9/2019

Ngày nhận kết quả phản biện đánh giá: 3/3/2020

Ngày bài báo được duyệt đăng: 26/3/2020

Tóm tắt: An sinh xã hội (ASXH) là một bộ phận quan trọng của chính sách xã hội, được Đảng, Nhà nước rất coi trọng, coi đây là yếu tố bậc nhất khẳng định vai trò của Đảng, Nhà nước, của chế độ đối với người dân. Vì thế, từ Đại hội Đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ IX (2001), cụm từ ASXH lần đầu tiên được ghi trong văn kiện. Từ đó đến nay, thuật ngữ này được sử dụng khá phổ biến trong xã hội. Bài viết phân tích thực trạng đảm bảo ASXH và đưa ra một số kiến nghị để nâng cao kết quả đảm bảo ASXH trên địa bàn thành phố Hà Nội.

Từ khóa: An sinh xã hội, chính sách, Đảng, nhà nước, Hà Nội.

1. Tổng quan về lý luận an sinh xã hội

ASXH là hình thức bảo vệ mà xã hội cung cấp cho các thành viên của mình thông qua một số biện pháp được áp dụng rộng rãi để đương đầu với những khó khăn, các cú sốc về kinh tế và xã hội làm mất hoặc suy giảm nghiêm trọng thu nhập do ốm đau, thai sản, thương tật do lao động, mất sức lao động hoặc tử vong, cung cấp chăm sóc y tế và trợ cấp cho các gia đình nạn nhân có trẻ em.

Hiệp hội An sinh quốc tế (ISSA) coi ASXH là thành tố của hệ thống chính sách công liên quan đến sự bảo đảm an toàn cho tất cả các thành viên xã hội chứ không chỉ có

công nhân. Những vấn đề mà ISSA quan tâm nhiều trong hệ thống ASXH là chăm sóc sức khỏe thông qua BHYT; hệ thống BHXH, chăm sóc tuổi già; phòng chống tai nạn lao động, bệnh nghề nghiệp.

Ở Việt Nam, mặc dù ASXH là một lĩnh vực còn nhiều mới mẻ nhưng cũng đã dành được sự quan tâm của nhiều học giả và các nhà quản lý nghiên cứu về vấn đề này. Trên cơ sở nghiên cứu những quan điểm của các tổ chức, các nhà khoa học trong và ngoài nước thì: *An sinh xã hội là việc Nhà nước và xã hội sử dụng các công cụ, biện pháp nhằm hạn chế, phòng ngừa và khắc phục rủi ro cho các thành viên trong cộng đồng do bị mất*

* Khoa Kinh tế - Đại học Mở Hà Nội

† Học viện Chính trị khu vực I

‡ Bài viện của đề tài 01X-11/07-2019-3

hoặc giảm thu nhập bởi các nguyên nhân ốm đau, thai sản, tai nạn lao động, thất nghiệp, thương tật, tuổi già; đồng thời, bảo đảm chăm sóc y tế và trợ cấp cho các gia đình đông con.

Như vậy, xét về bản chất, đảm bảo ASXH là tạo ra *lưới an toàn* gồm nhiều tầng, nhiều lớp cho tất cả các thành viên trong trường hợp bị giảm, bị mất thu nhập hay khi gặp những rủi ro xã hội khác. Chính sách ASXH là một chính sách xã hội cơ bản của Nhà nước nhằm thực hiện *chức năng phòng ngừa, hạn chế và khắc phục rủi ro*, bảo đảm an toàn thu nhập và cuộc sống cho các thành viên trong xã hội. Do đó nó *vừa có tính kinh tế, vừa có tính xã hội và nhân đạo sâu sắc.*

2. Đặc điểm của đảm bảo an sinh trên địa bàn thành phố Hà Nội

Đối tượng thụ hưởng an sinh xã hội trên địa bàn TP rất đa dạng và phong phú. Do đó, khả năng bao phủ của các chính sách an sinh xã hội đến tất cả các thành viên trong xã hội là rất khó khăn

Đối tượng thụ hưởng là cư dân sinh sống, làm việc và có hộ khẩu cư trú trên địa bàn TP.

Dân cư trong nội thành chủ yếu là những người hoạt động trong lĩnh vực kinh tế công nghiệp và dịch vụ. Họ chủ yếu sinh sống ở nội thành. Đây là những đối tượng đang gặp nhiều khó khăn về diện tích nhà ở, có nguy cơ thất nghiệp cao do sự tác động khách quan đến nền kinh tế. Điều này dẫn đến thất nghiệp, thiếu việc làm hoặc nguy cơ phá sản đối với số đông người dân hiện nay. Đối với đối tượng này, việc đảm bảo ASXH cần tập trung vào giải quyết việc làm, thực hiện tốt công tác trợ cấp bất thường, đẩy mạnh

hoạt động BHXH, BHYT và ưu đãi xã hội cho người dân.

Cư dân ngoại thành là những người làm việc chủ yếu trong lĩnh vực thủ công nghiệp, nông nghiệp và một bộ phận nhỏ làm việc trong nhà máy, xí nghiệp. Cư dân ngoại thành có điều kiện thu nhập thấp hơn so với cư dân trong nội thành, khả năng tìm kiếm công việc khó khăn hơn rất nhiều. Hoạt động của cư dân trong lĩnh vực nông nghiệp phụ thuộc nhiều vào điều kiện khách quan (thiên tai, bệnh dịch) tác động đến cây trồng, vật nuôi. Do vậy, đảm bảo ASXH cho đối tượng này cần tập trung vào giải quyết việc làm cho họ, hỗ trợ nguồn lực để họ có điều kiện vươn lên. Từ đặc điểm này cho thấy đảm bảo ASXH trên địa bàn TP rất khó khăn, phức tạp, khả năng bao phủ của chính sách ASXH cần phải toàn diện, đồng bộ hơn, nếu không, hiệu quả của việc đảm bảo ASXH sẽ không cao.

Chủ thể tham gia đảm bảo an sinh xã hội trên địa bàn TP chủ yếu là Nhà nước và các tổ chức xã hội

Nhà nước hoạch định chính sách phát triển kinh tế - xã hội hướng tới mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh. Nhà nước tiến hành quản lý nhà nước về kinh tế, đảm bảo cho nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường, theo định hướng xã hội chủ nghĩa và tuân theo những quy luật vốn có của nó nhằm giảm thiểu rủi ro cho mọi thành viên trong xã hội, cũng như có lợi cho người nghèo, người có thu nhập thấp. Nhà nước đưa ra hệ thống chính sách về ASXH như bảo hiểm xã hội, BHYT, trợ giúp đặc biệt,... và đưa ra pháp luật về

ASXH để hỗ trợ cộng đồng, hỗ trợ các tổ chức dân sự.

Nhà nước đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển cơ sở hạ tầng, nhất là cơ sở hạ tầng của những địa phương còn nhiều khó khăn, hướng tới xây dựng vùng nông thôn mới. Nhà nước đóng vai trò là đầu mối trong việc phát triển nguồn lực cho đảm bảo ASXH trên địa bàn TP. Nhà nước cần nghiên cứu và triển khai, huy động các chính sách trợ giúp, song không phải lúc nào cũng giữ vị trí quan trọng nhất trong việc đảm bảo an toàn về đời sống vật chất cho các thành viên trong xã hội. Những người neo đơn, tàn tật, trẻ em mồ côi và những người gặp rủi ro khác hay người nghèo phần lớn vẫn phải dựa vào người thân trong gia đình, dòng họ và cộng đồng trong việc nuôi dưỡng cha mẹ khi về già, hỗ trợ cho anh chị em trong gia đình.... Nhiều khi, mức hỗ trợ này vượt xa mức hỗ trợ của hệ thống ASXH chính thức của Nhà nước.

Ngoài ra, Nhà nước cần tập trung đảm bảo cho người dân về chính sách nhà ở, chính sách về môi trường, nước sạch...

Các tổ chức xã hội, nhất là các tổ chức như Hội Phụ nữ; Đoàn TNCS Hồ Chí Minh; Hội Nông dân; Hội cựu chiến binh... là các tổ chức các hội đã góp phần quan trọng cùng Nhà nước đảm bảo ASXH cho người dân trên địa bàn thành phố.

Các tổ chức quốc tế như Tổ chức WHO, AIDS... cũng đóng vai trò quan trọng trong quá trình đảm bảo ASXH cho người dân trên địa bàn TP. Các tổ chức quốc tế đã có nhiều hỗ trợ về tài chính, công nghệ cho việc đảm bảo ASXH cho người dân (hỗ trợ cho việc đào tạo việc

làm, trợ giúp cho những đối tượng bị rủi ro trong cuộc sống...).

3. Điều kiện để đảm bảo an sinh trên địa bàn thành phố Hà Nội

- Nhận thức đầy đủ về đảm bảo an sinh xã hội, trong đó, trước hết là năng lực nhận thức của các cấp, các ngành và người dân về sự cần thiết đảm bảo an sinh xã hội, ảnh hưởng trực tiếp thực hiện tốt mục tiêu an sinh xã hội cũng như phát triển nền kinh tế bền vững của thành phố

ASXH có vai trò rất to lớn trong đời sống kinh tế, chính trị và xã hội, nhưng lại là vấn đề rất phức tạp và đa dạng nên nhận thức về vấn đề ASXH của các cấp, các ngành và của người dân rất khó khăn. Nếu nhận thức của các cấp, các ngành từ Trung ương đến các địa phương và từng người dân thấu đáo sẽ thúc đẩy việc đảm bảo ASXH vững chắc, tác động tích cực đến tăng trưởng góp phần phát triển kinh tế - xã hội. Bởi vì:

+ Nhận thức của các cấp, các ngành, nhất là đội ngũ cán bộ trong lĩnh vực ASXH và đảm bảo ASXH tốt sẽ được quán triệt vấn đề này nghiêm túc trong quá trình thực hiện chủ trương, chính sách phát triển kinh tế xã hội gắn với đảm bảo ASXH trên địa bàn thành phố. Tạo ra các nguồn lực làm cho phát triển kinh tế.

+ Nhận thức của người dân tốt sẽ dễ dàng thúc đẩy thực hiện chủ trương, chính sách đảm bảo ASXH đối với người dân, nhất là đối tượng yếu thế trong xã hội.

+ ASXH bao gồm nhiều chính sách, nhiều chương trình khác nhau và có diện bao phủ lớn nên cần phải tuyên truyền để người dân biết được có những chủ trương, chính sách nào? Bản thân họ có thể tham

gia và thuộc diện bảo vệ của chủ trương, chính sách nào trong hệ thống ASXH? Đơn cử, họ là những người lao động làm công ăn lương họ phải hiểu được chính sách BHXH đối với họ là bắt buộc.

+ Nhiều người dân ý thức chưa cao nên họ có tư tưởng ỷ lại vào Nhà nước, cơ quan, doanh nghiệp; bên cạnh đó một bộ phận lại có tư tưởng cục bộ, nên có ảnh hưởng không nhỏ đến chính sách cứu trợ xã hội. Nếu nhận thức tốt về vấn đề này thì chính sách ASXH sẽ phát huy tác dụng ngày càng tốt hơn.

+ Mỗi chính sách, chương trình ASXH khác nhau lại có cơ chế tài chính khác nhau. Có chính sách thực hiện theo nguyên tắc đóng - hưởng; có chính sách, chương trình chỉ mang tính chất thuần túy là trợ giúp và cứu trợ ... nên Nhà nước phải có định hướng đúng để tuyên truyền, phổ biến cho người dân. Có như vậy họ mới tự giác tham gia ASXH, từ đó mà việc phân phối lại thu nhập cho người dân được thực hiện tốt hơn.

- Năng lực đổi mới và hoàn thiện cơ chế, chính sách đảm bảo an sinh xã hội trên địa bàn thành phố

Coi đây là chiến lược phát triển bền vững của thành phố là nhân tố hết sức quan trọng, nó có tác dụng định hướng để các cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp và các tổ chức xã hội có căn cứ để triển khai thực hiện. Ngoài ra, thông qua các chủ trương hỗ trợ bằng vật chất, tinh thần tới các đối tượng thụ hưởng ASXH giúp họ sớm ổn định cuộc sống, từng bước được nâng lên nhằm đảm bảo điều tiết, tạo công bằng xã hội, thúc đẩy sự phát triển bền vững.

- Khả năng huy động, sử dụng hiệu quả nguồn lực tài chính để đảm bảo an sinh xã hội trên địa bàn thành phố

Ngoài nguồn lực trích từ ngân sách Nhà nước thì các địa phương cũng đều trích lập quỹ để dành cho các hoạt động ASXH. Nguồn lực tài chính quan trọng thứ hai đó là huy động từ nhân dân, từ hoạt động kinh tế của các doanh nghiệp đóng trên địa bàn TP, từ các tổ chức đoàn thể xã hội. Có thể nói đây là nguồn lực tiềm năng cho việc đảm bảo ASXH. Muốn phát huy được nguồn lực này, chính quyền phải nêu cao đạo lý, truyền thống tốt đẹp của địa phương...Ngoài ra, nguồn tài chính để đảm bảo ASXH trên địa bàn thành phố còn được huy động từ nguồn trợ giúp quốc tế.

- Sự hoàn thiện tổ chức bộ máy quản lý và năng lực đội ngũ cán bộ ảnh hưởng đến hiệu quả thực thi chính sách an sinh xã hội trên địa bàn thành phố

Việc tổ chức bộ máy quản lý trong việc thực thi chính sách ASXH trên địa bàn thành phố đóng vai trò nòng cốt, quyết định thành công hay thất bại của chủ trương, chính sách, biện pháp của đảng bộ, chính quyền thành phố trong việc thực thi chính sách ASXH. Bộ máy chính quyền từ thành phố đến các địa phương phối hợp nhịp nhàng với nhau, quan trọng nhất là khâu xã, phường. Đội ngũ cán bộ là khâu “trọng yếu” của việc thực thi chính sách ASXH, đội ngũ cán bộ tốt, có chuyên môn sẽ áp dụng, triển khai, vận dụng các chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, cấp trên hiệu quả, năng động, sáng tạo. Ngược lại, đây sẽ là yếu tố cản trở việc thực thi chính sách ASXH đối với nhân dân.

- Khả năng “tự an sinh” của người dân là yếu tố trực tiếp, quan trọng nhất quyết định đến đảm bảo an sinh xã hội trên địa bàn thành phố

Khả năng “tự an sinh” đòi hỏi mỗi cá nhân, gia đình phải biết phát huy trí tuệ, sức khỏe, tinh thần đoàn kết và nỗ lực không ngừng, học hỏi, tiếp thu những biện pháp cách thức mới áp dụng vào trong sản xuất kinh doanh. Ngoài ra, việc đảm bảo ASXH cho người dân trên địa bàn thành phố có thành công hay không thông qua khả năng “tự an sinh” của người dân là công cụ đánh giá quan trọng nhất. Nếu không phát huy được yếu tố này thì nguy cơ tái nghèo, nguy cơ thất nghiệp,... sẽ nhanh chóng quay trở lại trong thời gian ngắn. Vì thế, việc phát huy khả năng “tự an sinh” cho mỗi người dân là trách nhiệm của toàn bộ hệ thống chính trị - xã hội và mỗi người dân trên địa bàn thành phố.

Đảm bảo ASXH ở thành phố Hà Nội đã tạo động lực quan trọng cho sự phát triển bền vững về kinh tế - xã hội trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập kinh tế quốc tế. Góp phần trong việc hình thành, phát triển và khả năng cạnh tranh nguồn nhân lực (đặc biệt là nguồn nhân lực chất lượng cao) cho sự ổn định kinh tế - xã hội trong quá trình tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và hội nhập kinh tế quốc tế hiện nay. Chỉ số HDI của Hà Nội ngày càng cao so với các tỉnh, thành phố khác, nhất là nguồn lực có trình độ đại học, trên đại học. Có thể coi thành tựu đạt được nêu trên là động lực quan trọng bậc nhất để đảm bảo cho Hà Nội phát triển bền vững, có sức cạnh tranh với các tỉnh, thành phố khác trong cả nước, giữ được vị trí là một trong những trung tâm kinh tế - chính trị - văn hóa - xã hội của cả nước. Việc thu hút được nguồn nhân lực chất lượng cao ở trong và ngoài nước về làm việc và sống sẽ càng tạo đà cho Hà Nội nhanh chóng vươn nhanh, vươn xa.

Tài liệu tham khảo:

- [1]. Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội phối hợp với Bộ Hợp tác và Phát triển kinh tế Liên bang Đức (BMZ) và Tổ chức Hợp tác phát triển Đức (GIZ) (2013), *Hội nghị khu vực về An sinh xã hội*, Hà Nội.
 - [2]. Mai Ngọc Cường (Chủ biên) (2013), *Một số vấn đề cơ bản về chính sách xã hội ở Việt Nam hiện nay*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
 - [3]. Phan Huy Đường, Bùi Đức Tùng, Phan Anh (2010), “Giảm nghèo bền vững và trợ giúp các đối tượng yếu thế ở Hà Nội: những vấn đề đặt ra và giải pháp hoàn thiện”, Bài tham luận tại Hội thảo: *Phát triển bền vững thủ đô Hà Nội văn hiến, anh hùng, vì hòa bình*, Hà Nội.
 - [4]. Doãn Hùng (2013), “An sinh xã hội - “thương hiệu Đà Nẵng””, *Báo điện tử Công an thành phố Đà Nẵng*, ngày 12-7-2013.
 - [5]. Sở Lao động Thương binh - Xã hội (2012), *Báo cáo công tác lao động Thương binh và xã hội Hà Nội năm 2012, nhiệm vụ trọng tâm năm 2013*, Hà Nội.
 - [6]. Charles Blahous (2010), *Social Security: The Unfinished Work*, Hoover Institution Press.
 - [7]. James Midgley (2011), *Basis of social security in Asia: mutual aid, micro-insurance and social security*, Palgrave Macmillan.
- Địa chỉ tác giả: Trường Đại học Mở Hà Nội**
Email: nguyentienhung@yahoo.com.vn